

Verdiskaping i norske småskalabryggerier 2022/23

Noen hovedfunn:

REDUSERT VOLUM: Totalt ble det i 2022/23 solgt et lavere volum enn ved forrige måling i 2020/21: 10,6 millioner liter mot 11,8 millioner liter (20/21). Det utgjør en **nedgang på 10,3 % i omsatt volum.**

ØKT OMSETNING: I tolv månedersperioden f.o.m. august 2022 t.o.m. juli 2023 hadde norske småskalabryggerier en omsetning på om lag 2,49 milliarder kroner. Det er en **økning på 8,5 prosent fra 2020/21 (NOK 2,29 mrd). Veksten i omsetning skyldes i hovedsak prisveksten i 2022/23.**

FALL I DAGLIGVARE: Samlet falt dagligvaresalget med om lag **29 prosent i 2022/23.** Det er betydelig mer enn veksten gjennom «koronaårene» 2020/21, som var ca. 17 prosent.

VEKST I UTELIVET: Utelivet hadde som forventet en vekst på ca. **28 prosent etter gjenåpningen i februar 2022.**

MER TIL STATEN: Veksten av total omsetning og dreiningen mot utelivssalg til fordel for dagligvaresalg, ga også vekst i avgifter til staten. Av omsetningen på NOK 2,49 mrd var NOK 770 mill. avgifter til Staten, **en vekst på tre prosent fra 2020/21.** (NOK 747 mill. i avgifter av av NOK 2,29 mrd. i omsetning).

Analysen dekker 12-månedersperioden f.o.m. august 2022 t.o.m. juli 2023 og omfatter 125 småskalabryggerier som rapporterte i dette tidsrommet.

Verdiskaping er i denne rapporten definert som all omsetning av småskalabryggerienes øl ut til forbruker, gjennom dagligvarehandel, Vinmonopolet, utelivssteder og egne utsalg. Prisene inkluderer alle avgifter til staten. Det er ikke gjort fradrag for produksjonsutgifter, ettersom dette ville kreve svært store ressurser å kartlegge. Vi mener at total omsetning tegner et relevant og interessant bilde av småskalabryggerienes bidrag i norsk økonomi. Når tallene måles på samme måte over tid, kan man også lese interessante utviklingstrekk fra dataene.

Småskalabryggerier er her definert som bryggerier med årlig salgsvolum under tre millioner liter. Per i dag er det kun to småskalabryggerier som har årlig salg på *over* en million liter, de øvrige har i hovedsak langt lavere salg.

Småskalabryggeriene preges av lokal tilhørighet, men har svært ulik karakter innbyrdes. Noen er rene produksjonsbryggerier, til dels med nasjonal distribusjon og leieproduksjon for sk «gjøkebryggerier», andre er gårdsbryggerier, pubbryggerier, hotellbryggerier, lokale mikrobryggerier eller kombinasjoner av disse.

Pandemien påvirket bryggeriene svært ulikt. En del av de mest ressurssterke produsenter utnyttet muligheten med stengte grenser til å innføre gratis hjemkjøring og andre salgsfremmende tiltak. Flere av dem har økt sitt salgsvolum. Mange mindre produsenter ble hardt rammet av restriksjoner i utelivet og et titalls bryggerier har stengt dørene i 2022/23. Noen få nye har kommet til.

«Dyretid»; prisvekst i uteliv og dagligvare og det at folk strammer livreima, er uten tvil den største utfordringen småskalaprodusentene står overfor nå. Den kommer samtidig med økte priser på transport, strøm og importerte råvarer, samt en kronkurs som slår uheldig ut.

KILDER:

1. Omsetningstillene rapporteres månedlig til Bryggeri- og Drikkevareforeningen (BROD) fra alle medlemmer, fordelt på skatteklasser, salgskanaler og emballasjetyper. Også enkelte ikke-medlemmer rapporterer månedlig på frivillig basis. Sluttsummene skal være identiske med de volumene som rapporteres til Skattedirektoratet og Helsedirektoratet.
2. Analysen omfatter 1.500 rapporteringsmåneder fordelt på 125 bryggerier.
3. Utsalgsprisene er beregnet ut fra prislister hos Vinmonopolet, dagligvarekjedene og et utvalg serveringssteder. Imidlertid må disse prisene bygge på en viss grad av skjønn.
4. For vurdering av mulige feilkilder og mer detaljert info om datagrunnlaget, se side 8.

Beregningsgrunnlag: Pris per liter til forbruker 2022/23

		2022	2023	Snitt aug. 22 - jul. 23	<i>Snittprisene for 2022/23 er beregnet ut fra omsetningen i de to ulike periodene (som var ulik) og er ikke et tverrsnitt av prisene i hhv 2022 og 2023.</i>
DVH/horeca	Kl. A	67,17	69,96	69,25	
DVH/horeca	Kl. B/C	80,59	83,95	81,71	
DVH	Kl. D	118,83	123,78	121,33	
Vinmonopol	Sterk	173,58	180,81	176,97	
Horeca	Kl. D	344,08	358,41	352,88	
Horeca	Sterk	454,63	473,57	464,85	

Beregningsgrunnlag: Avgifter til Staten 2022/2023

		2022	2023	Snitt aug. 22 - jul. 23	<i>Snittsatsene for 2022/23 er beregnet ut fra omsetningen i de to ulike periodene (som var ulik) og er ikke et tverrsnitt av satsene i hhv 2022 og 2023.</i>
Alkoholavg.	Kl. A per liter	-	-		
Alkoholavg.	Kl. B/C per liter	12,00	12,50	12,29	
Alkoholavg.	Kl. D per liter	21,55	22,15	21,90	
Alkoholavg.	Sterkøl (ABV 7,5 %) per liter	35,70	37,13	36,53	
Grunnavgift	Per emballasjeenhet	1,29	1,33	1,31	
MVA, Kl. A: + 15 % på pris: NOK 26.929.291 (totalt 2022/23)				4 039 394	
MVA, alkohol: + 25 % på pris: NOK 1.966.284.223 (totalt 2022/23)				491 571 056	

Omsetning i norske småskalabryggerier

Massiv tilbakegang i dagligvarehandel, forventet vekst i uteliv

Småskalabryggerienes salg per salgskanal. Liter og omsetning									
Avgifts klasse	Salgs-kanal	2020 / 2021			2022 / 2023				
		Liter	Snittpris per liter	Omsetning i NOK	Liter	Utvikling i %	Snittpris per liter	Omsetning i NOK	Utvikling i %
Klasse A	Butikk	426 831	65,03	27 756 820	447 183	4,8 %	69,25	30 968 685	11,6 %
Klasse B/C	Butikk	204 165	78,64	16 055 536	73 620	-63,9 %	81,71	6 015 242	-62,5 %
Klasse D	Butikk	6 983 483	115,52	806 731 956	4 892 092	-29,9 %	121,33	593 538 126	-26,4 %
Sterkøl	Vinmonopolet	736 671	168,86	124 394 265	741 820	0,7 %	176,97	131 277 483	5,5 %
Klasse D	Uteliv	1 921 554	334,74	643 220 986	2 957 610	53,9 %	352,88	1 043 687 488	62,3 %
Sterkøl	Uteliv	1 525 046	442,37	674 634 599	1 470 012	-3,6 %	464,85	683 336 942	1,3 %
TOTALT		11 797 750		2 292 794 162	10 582 337	-10,3 %		2 488 823 964	8,5 %

Koronarestriksjoner, først og fremst stengt svenskegrense og sterke begrensninger i utelivet, preget småskalabryggeriene gjennom 2020 og 2021. Dagligvarsalget økte betydelig, mens utelivssalget (som er ryggraden for mange av de små bryggeriene) falt som bly. Da restriksjonene ble opphevet gradvis på sen vinteren 2022, gikk salget av småskalaøl gradvis tilbake i retning normalen.

Men bare «i retning». Mens alle andre drikkevarer i BRODs portefølje (sider, brus, vann og energidrikker) har stabilisert seg på 2019-nivå eller et godt stykke over, har øl hatt tilbakegang. Det gjelder også øl fra småskalabryggerier. Interne analyser viser at et femtital av de minste bryggeriene har hatt til dels betydelig svikt i omsetningen i hele perioden 2020-2023.

Øl i «butikkstyrke (Kl. D), den uten sammenligning største kategorien, hadde et samlet volumfall på **ca. 29 prosent** i dagligvarehandelen fra 2020/21 til 2022/23. Fallet er imidlertid langt større enn veksten fra 2019/20 til 2020/21, som var på **vel 17 prosent**.

I utelivssalget derimot, hadde småskalabryggeriene en samlet volumvekst på ca. 28 % etter gjenåpningen i februar 2022. Til sammenligning var fallet fra 2018/19 og inn i «koronaperioden» 20/21 på ca. 20 %. Øl i Kl. D hadde en vekst på ca. 54 % fra 2020/21 til 2022/23, mens veksten for sterkøl var 3,6 prosent i perioden.

I alle salgskanaler samlet hadde øl fra småskalabryggerier regnet i liter en tilbakegang på vel ti prosent i perioden 2022/23 sammenlignet med 2020/21. Volumet (ca. 10,6 millioner liter) er det laveste som er registrert etter at denne analysen ble gjort første gang i 2019. (2018/19: 11,5 mill liter, 2019/20: 11,5 mill. liter, 2020/21: 11,8 mill. liter.)

Årsakene er trolig sammensatte. Grensehandelen er på vei mot gamle høyder, mens «senvirkninger» av korona og endret innkjøpspolicy i dvh-markedet også kan spille inn. Den mest sannsynlige forklaringen er likevel prisveksten i dagligvare. Ølprisen har økt mindre enn mange andre dagligvarer, men når nødvendige basisvarer stiger kraftig i pris er det naturlig at «unødvendige» varer som det dyreste ølet velges bort. Ikke minst kan lysten til å teste en ukjent øl fra et ukjent bryggeri bli mindre hvis prisen oppleves for høy. For øvrig har salget av importert s.k. premiumøl hatt tilsvarende salgssvikt: - 28 % så langt i 2023 i forhold til samme tidspunkt i 2022.

Fortsatt store på sterkøl – vekst for alkoholfritt

Småskalabryggerienes salg i liter per avgiftklasse							
Avgiftsklasse	2020 / 2021			2022 / 2023			
	Liter	%-andel småbryggerier	%-andel ALLE bryggerier	Liter	Utvikling i %	%-andel småbryggerier	%-andel ALLE bryggerier
Alkoholfritt øl (KI A)	426 831	3,6 %	5,3 %	447 183	4,8 %	4,2 %	4,9 %
Alkoholsvakt øl (KI B og C)	204 165	1,7 %	1,2 %	73 620	-63,9 %	0,7 %	1,1 %
"Butikkøl" (KI D)	8 905 021	75,5 %	92,1 %	7 849 702	-11,9 %	74,2 %	91,8 %
Sterkøl	2 261 733	19,2 %	1,5 %	2 211 832	-2,2 %	20,9 %	2,3 %
TOTALT	11 797 750	100,0 %	100,0 %	10 582 337	-10,3 %	100 %	100 %

«Mikrobryggeri-bølgen» kom til Norge for om lag 20 år siden og de små bryggeriene erobret år for år nye små markedsandeler, fram til de nådde toppen i 2018 med en andel på 4,5 prosent. De siste årene har kurven falt noe og flatet ut på 3,5 – 4 prosent av det samlede ølmarkedet. Hele veien har de små bryggeriene hatt en betydelig høyere andel sterkøl enn de tradisjonelle bryggeriene. De nye øltypene som ble introdusert var dels inspirert av gamle europeiske bryggetradisjoner (særlig belgiske), dels av den moderne craft-bølgen, spesielt i USA. Det innebar mer smaksrike øl, ofte med alkoholstyrke fra 6 -7 % og oppover.

Småskalabryggeriene er fortsatt ledende når det gjelder mangfold av sterkøl og ca. 21 prosent av produksjonen i 2022/23 hadde høyere alkoholinnhold enn 4,7 prosent. Til sammenligning var bare 2,3 prosent av alt øl omsatt i Norge i «polstyrke».

Samtidig er det et økende marked for alkoholfritt øl, både i Norge og internasjonalt, som småskalabryggeriene har begynt å arbeide seg inn i. Med en andel på 4,2 prosent alkoholfritt, nærmer de seg andelen for det totale norske ølmarkedet (4,9 prosent). Nedgangen for butikkøl (KI. D) og totalvolum er kommentert i forrige avsnitt.

En kuriositet: Alkoholsvakt øl (Klasse B og C) hadde voldsomt vekst under pandemien: Pluss 191 prosent fra 2019/20 til 2020/21. Utgangspunktet var riktignok lavt, men salget falt uansett tilbake til normalen med minus 64 prosent i 2022/23.

Avgiftsreduksjoner – og økninger

Avgifter til staten fra norske småskalabryggerier								
Type avgift	Avgifts-objekt	2020 / 2021			2022 / 2023			
		Liter / Enheter	Snittavgift per liter / enhet	Sum	Liter / Enheter	Snittavgift per liter / enhet	Sum	Utvikling i %
Alkoholavgift	Klasse B/C	204 165	11,00	2 245 815	73 620	12,29	904 790	-59,7 %
Alkoholavgift	Klasse D	8 905 021	21,27	189 409 797	7 849 702	21,90	171 908 474	-9,2 %
Avgiftsrabatt	Klasse D		<i>Differensiert</i>	- 11 809 347		<i>Differensiert</i>	- 10 688 240	-9,5 %
Alkoholavgift	Sterkøl (7,5 %)	2 261 733	35,70	80 743 868	2 211 832	36,53	80 798 223	0,1 %
Grunnavgift	Flaske / boks	23 654 108	1,27	30 040 717	21 245 950	1,31	27 832 195	-7,4 %
Moms Kl. A	15 % av pris	27 756 820	24 136 565	3 620 255	30 968 685	26 929 291	4 039 394	11,6 %
Moms, alkohol	25 % av pris	2 265 037 342	1 812 029 874	453 007 468	2 457 855 279	1 966 284 223	491 571 056	8,5 %
TOTALT				747 258 573			766 365 891	3,0 %

Statens inntekter fra småskalaøl økte med tre prosent i perioden 2022/23, til tross for lavere omsatt volum. Det skyldes i hovedsak prisveksten, men også økte alkoholavgifter og en dreining mot mer utelivs- og mindre dagligvaresalg.

Ølavgiften for småskalabryggerier har blitt redusert to ganger de siste årene. I statsbudsjettet for 2019 fikk alle bryggerier med opptil 500.000 liter årlig salg differensierte avgiftskutt for øl i Kl. D, inntil 200.000 liter. I statsbudsjettet for 2021 ble øl- og vinavgiftene redusert reelt med 6,8 prosent.

I tråd med den politiske intensjonen antas avgiftskuttet i 2019 i stort ikke å ha påvirket prisen til forbruker, men gjorde det mulig for små bryggerier å investere og finansiere lønn til ansatte. **I 2022/23 hadde 105 bryggerier en samlet avgiftsreduksjon på NOK 10,7 millioner.**

Den generelle reduksjonen i øl- og vinavgifter f.o.m. 01.01.2021 virket direkte inn på prisen ut til forbruker, også dette i tråd med den politiske intensjonen om å demme opp for grensehandel gjennom mindre prisforskjell mot nabolandene. Ifølge SSB falt ølprisen med mellom 0,9 % og 2,1 % hver av de sju første månedene i 2021, sammenliknet med året før. I statsbudsjettene for 2022 og 2023, ble imidlertid avgiften indeksregulert, slik at evt. effekter av tidligere reduksjoner de facto ble opphevet.

OM DATAGRUNNLAGET og MULIGE FEILKILDER:

1. Feilrapportering vil forekomme fra enkelte aktører, men evt feil kan slå begge veier. Vi har ikke grunn til å tro det er betydelig avvik, så sluttsummene må antas å være tilnærmet korrekte.
2. Det er ikke mulig, å beregne helt nøyaktige priser ut til forbruker. Vi har derfor basert oss på anslåtte snittpriser som er gjort tydelig rede for.
3. Lervig Aktiebryggeri og Amundsens Bryggeri er ikke lenger medlemmer av BROD og rapporterer ikke salg. Begge representerer relativt store volumer. Vi har derfor benyttet tall for 2018 (Lervig) og 2021 (Amundsen).
4. Et lite antall svært små bryggerier er ikke tilsluttet BROD og rapporterer heller ikke salg. Deres omsetning inngår ikke i analysen.
5. Småskalabryggerienes produksjon i Skatteklasser A (alkoholfritt) og Klasse B og C (alkoholsvakt) er beskjedne (5,5 % av totalvolumet). Datagrunnlaget gjør det ikke mulig å beregne fordelingen av salg mellom dagligvarehandel og uteliv for disse produktene. Ettersom salg gjennom dagligvare antas å utgjøre størstedelen av volumet, er det her benyttet prisanslaget for dagligvare.
6. I salgsrapportene til BROD skiller det ikke mellom salg til Vinmonopolet og utelivet. Vi har foretatt en fordeling ut fra Vinmonopolets salgstall for enkeltprodusenter og brands. Fordelingen antas å ligge svært nær virkeligheten.
7. Literprisen for øl i utelivet er høyere for produkter på flaske/boks enn produkter på fat. Ut fra bryggerienes rapporter av emballasjetyper, har vi beregnet en snittpris i utelivet som skal omfatte både salg fra fat og flaske/boks.
8. En nøyaktig beregning av emballasjeavgiftene forutsetter presise data for emballasjestørrelser for de enkelte øltyper og bryggerier. De aller fleste bryggerier bruker i dag 0,33 l boks eller flaske, men enkelte bruker også 0,44 l, 0,5 l og / eller 0,75 l. Ettersom grunnavgiften beregnes per enhet har vi valgt å bruke 0,36 l som snitt-enhet for flaske/boks for å beregne disse avgiftene.
9. For å spare tid er avgiftsklassene B og C slått sammen til én klasse. Avgiftene i 2023 spenner riktignok mellom kr 3,40 (B) og kr. 12,79 (C) per liter, men ettersom Kl C-øl utgjør den helt dominerende produktgruppen er det valgt et snitt på kr. 12,00 per liter i 2022 og kr. 12,50 per liter i 2023. Volumene i Klasse B og C er små (0,7 % av totalt volum), så dette gir ikke utslag av betydning.
10. For sterkøl (over 4,7 % ABV) er alkoholavgiften i 2023 NOK 4,95 pr alkoholprosent / liter. Styrken på sterkøl varierer mellom 5,0 % ABV og 19,5 % ABV. Den desidert største andelen av produktene ligger på ca 6,5 % ABV, mens en relativt stor andel ligger mellom 6,5 % og 9,0 %. Vi har tatt utgangspunkt i et snitt på 7,5 % ABV for å beregne alkoholavgiften for sterkøl. Det gir en avgift på NOK 36,53 i snitt per liter i 2022/23.

Til sammen tilsier dette at beregningene som framkommer er konservative. Den totale omsetningen av øl fra småskalabryggeriene i perioden, var sannsynligvis noe høyere enn våre tall viser.